

Нешко С. І.,
кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов
Української державної академії залізничного транспорту
Гаврилова О. В.,
викладач
Української державної академії залізничного транспорту

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ ТА ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТА

Анотація. Питання ефективного засвоєння іноземних мов відсилає до вдосконалення методик навчання, що на даному етапі можливе при інтеграції знань із багатьох дисциплін таких як лінгвістика, методика викладання, психологія, лінгвопсихологія та інші. Основною задачею навчання іноземній мові є оволодіння системою іноземної мови в теорії та можливості застосувати ці знання на практиці за допомогою навичок, набутих під час заняття.

Ключові слова: навчання, іноземні мови, методика навчання, методика викладання.

Об'єктом дослідження даної статті є новітні методики викладання іноземних мов. **Предметом** є дослідження фахової літератури, що дає змогу з'ясувати ймовірність появи тієї, чи іншої граматичної конструкції або лексики і виключити усі малоімовірні випадки. **Мета** – розкрити вплив установок на мотивації на ефективність оволодіння мовою та, зважаючи на усі вищевказані аспекти, обґрунтувати відмінності навчання іноземним мовам нефілологів.

В сучасних умовах, коли Україна увійшла в єдиний освітній простір, приєднавшись до Болонського процесу, а значить у багатьох фахівців з'явилась можливість здобувати або продовжувати вищу освіту у країнах-учасниках болонського договору, все стрімкіше зростає роль знань іноземних мов. Питання ефективного засвоєння іноземних мов відсилає до вдосконалення методик навчання, що на даному етапі можливе при інтеграції знань із багатьох дисциплін таких як лінгвістика, методика викладання, психологія, лінгвопсихологія та інші.

Виникає закономірне запитання: «Що дозволяє реалізувати цю тезу?»

На нашу думку, відповідь на це запитання слід шукати спираючись на знання про співвідношення мови і мовлення. Загальновідомим фактом є те, наскільки мови світу багаті словниковим запасом: англійська мова нараховує десь 425 000 слів (словник Вебстера), російська – близько 200 000 слів (словник Даля), українська – приблизно 134 000 (словник української мови в 11 томах), проте середньостатистична доросла людина із вищою освітою використовує лише десь від 8000 до 10 000 слів, а майстри пера – 15 000. Звісно, мова йде про активний словниковий запас, адже розуміти і сприймати ми можемо значно більший обсяг. Отже, напрошується висновок про те, що мова, не дивлячись на все її багатство, не використовується людиною в повному обсязі.

В оволодінні мовою слід виділяти три основні гілки, а саме: оволодіння рідною мовою (mother tongue

acquisition), вторинне усвідомлення рідної мови та оволодіння нерідною мовою [2]. Якщо рідна мова та, якою людина вперше заговорила, то під нерідною мовою можна розуміти певну нерідну мову оточуючого середовища людини, і тоді йдеться про другу мову (мова національної меншини чи навпаки – мова, що домінує у суспільстві), або, при умові якщо людина не має чи майже не має в оточенні носіїв мови – іноземну мову. Відділивши сферу, що стала об'єктом аналізу даної роботи, вважаємо доцільним сказати, що існує велика кількість робіт присвячених контрольованому навчання іноземній мові у школах, ВНЗ та інших навчальних закладах, проте у цій роботі мова йтиме про навчання студентів немовного нахилу. Ця задача специфікує зміст навчання, враховуючи мету навчання і мотивацію студентів, а саме, дає змогу їх дещо конкретизувати.

Якщо поняття «мова» розуміти як певну знакову систему чи код, що включає в себе всі відомості про рівні організації мови, лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори, а під мовленням – цілком конкретну реалізацію цього коду у певній комунікативній ситуації, чи то розмова з пасажиром, чи виступ на науковій конференції, то можна дійти висновку, що можна виділити певну релевантну «ділянку» мови (мікрмова), якій слід навчити. Зважаючи на те, що основна категорія суб'єктів які вивчають мову є нефілологами, то поставивши перед собою завдання навчити їх мові в усіх її проявах викладач ризикує втратити зацікавленість аудиторії, і навпаки, якщо специфікувати інформацію що викладатиметься, у студентів складеться правильне враження того, що те що вони вивчатимуть невідривно стосується їх профільного предмету, а отже становить сферу їх зацікавленості.

Основною задачею навчання іноземній мові є оволодіння системою іноземної мови в теорії та можливості застосувати ці знання на практиці за допомогою навичок, набутих під час заняття. Прогрес в практичному застосуванні мови досягається шляхом систематично організованих вправ і викладу матеріалу, які б з однієї сторони орієнтувалися на кінцеву мету, з іншої сторони, однак, враховували мотивацію й установки учнів. Процес навчання включає в себе навчання мовленнєвій діяльності: писемній та усній мові, аудіюванню, читанню, розумінню текстів та перекладу.

Розуміючи мову в єдності із мисленням та вчинками можна поставити собі мету навчати мислити іноземною мовою. Однак важливо розуміти, що важливий не сам факт мислення іноземною мовою, який є природній людям, які оволоділи мовою настільки, що їм не суттєвий ви-

бір мови якою думати (наприклад друга мова в білінгвів), а куди більш ефективною метою було би звертати увагу на семантику іноземної мови. Поняття hand в англійській мові, наприклад, не вичерпує поняття рука в українській мові, що мовою логіки означає, що поняття перетинаються але не вичерпують об'єми одне одного. Це і є основна причина того, чому в слова іноземної мови не можна вкладати семантику із рідної. Мислити іноземною мовою, означає розуміти її концепти, а шлях завчання словникових відповідників у даному конкретному випадку міг би призвести у майбутньому до непорозуміння під час мовлення.

Процес навчання іноземній мові включає в себе вироблення навичок, що в свою чергу поділяється на наступні етапи: вироблення вмінь, навичок, автоматизмів і звичок [1].

Для розробки програм навчання іноземним мовам необхідно взяти до уваги:

- типові життєві ситуації (або ж комунікаційні ситуації), з якими в майбутньому можуть зіткнутися учні, що вивчають іноземну мову. Для тих, в кого мова не є профільним предметом виникає можливість враховувати вузьконаправленість мети навчання;

- відокремити із обраних комунікаційних ситуацій набір лексичних одиниць, певних типових фраз і діалогів, що є необхідними для досягнення цілей навчання, шляхом статистичних підрахунків;

- статистичним методом виділити відрізок мікромови, що задовольняє потреби цілей навчання. Проте відбір має проходити виключно спираючись на статистичні підрахунки з обов'язковим підрахунком показників надійності і репрезентативності, тобто, спираючись на вірогідність випадання тієї чи іншої конструкції. Даний метод можна порівняти із виборами в парламенті по пропорційній системі, а саме: зважаючи на відсоткове відношення вирішується яка партія і скільки місць отримує в парламенті (по аналогії яка граматична конструкція і з якою частотою має зустрічатися в навчальному процесі).

Важливими складовими ефективного навчання, яким слід приділити особливу увагу є мотивація і установки тих, хто вивчає мову. Під мотивацією розуміється усвідомлення певної нагальної потреби, що надає певну траєкторію поведінці людини. Причому мотивація напряму впливає на такі пізнавальні (або когнітивні) процеси як сприйняття, мислення, пам'ять, уява тощо.

Мотивація у процесі запам'ятовування відбивається таким чином: ми запам'ятовуємо той матеріал, який торкається сфери наших інтересів, та, зазвичай, не забуваємо те, що має для нас певне життєве значення (ми не забуваємо як читати, готувати їжу, користуватися комп'ютером за умови, якщо ми це вміємо) або відіграє роль у нашій професійній діяльності. Отже, на ефективність запам'ятовування головним чином впливає релевантність інформації.

Ці спостереження проєктуються і на сферу вивчення іноземних мов: ті хто готується до закордонного відрядження, чи кому потрібне знання мови для того, щоб обійняти омріяну посаду, чи просто ті, хто планує навчальну поїздку закордон вивчатимуть мову швидше і наполегливіше, ніж їх товариші, які не мають ніякої кінцевої мети для застосування знань іноземної мови.

Серед важливих факторів навчання іноземній мові виділяють: вчителя як джерело інформації; інформацію

іноземною мовою у порівнянні із інформацією на рідній мові (свідомо-порівняльний метод); студента як суб'єкт що сприймає, оброблює, запам'ятовує і відтворює інформацію; технічні умови передачі інформації і характер перешкод при процесі навчання.

Важливим є вказівка того, що викладач має джерелом інформації, тому що, якщо матеріал, що викладається не несе у собі нічого нового окрім мовної форми для того, хто сприймає цей матеріал, він перестає бути джерелом інформації, і заняття іноземною мовою стає нецікавим. Наступним фактором, якому слід приділити особливу увагу є готовність учнів сприймати матеріал. Перед тим як щось викладати треба з'ясувати, що відомо студентам а що – ні, і не вчити їх тому, на що вони, в силу рівня своєї підготовки, очевидно, не здатні. Яскравий приклад: не має сенсу викладати на першому етапі систему часів мови, якщо студент навіть не знає алфавіту мови (студент не здатний сприйняти інформацію більш складного рівня, якщо йому не відомі елементарні рівні).

Щодо перешкод у процесі навчання, то вони вказують на певні недоліки сучасної методики навчання. Методика заняття побудована так, що викладач в певний конкретний момент може опитувати одного-двох студентів одночасно, усі інші в цей момент можуть займатися чим хочуть, адже ніхто не контролює їх рівень засвоєння матеріалу, через що постійно трапляється, що студенти починають думати «про щось своє».

Сумуючи все вищезазначене бачимо доцільність перейти до одного із основних питань цієї роботи, а саме, на що слід звертати особливу увагу при навчанні студентів немовною профілю. Важливу роль у ефективному навчанні іноземній мові учнів-нефілологів відіграють їх мотивація до навчання та установки. Мотивація, як та складова що керує поведінкою студента, надає їй певної траєкторії та цілеспрямованості та може досягатися шляхом викладання матеріалу, що безпосередньо стосується їх предмету. У студента складається враження, що те, що він вивчає іноземною мовою є невідривною частиною тієї систем знань, яку він паралельно засвоює на основному предметі, а отже це становить сферу його зацікавленості. Наступною складовою на яку викладач має звертати увагу під час навчання є установки студентів. Для наочності приведемо наступні приклади установок: можна викладати іноземною мовою з опорою на рідну мову, а у порівнянні обох мов відділяти форму від змісту, загалом така установка дає непогані результати, але якщо за установку взяти засвоєння лексичного запасу іноземної мови шляхом вкладання в нього семантичного наповнення із рідної мови (приклад: hand – рука), то згодом можна мати негативні наслідки.

Щоб з'ясувати яку релевантну ділянку мови слід викладати, можна проаналізувати певну кількість текстів за фахом та застосувати до отриманих результатів теорію ймовірності і усунути малоімовірні випадки із програми. Таким чином можна регулювати набір лексичних одиниць чи граматичних конструкцій. Описуючи даний метод, Артемов ссилається на успішний експеримент своєї колеги (більш детальну інформацію про експеримент можна знайти: [1, с. 27-31]), яка проаналізувала 1564 речення із 120 джерел, 287 авторів на 18 медичних тем. Речення вписувались за таблицею випадкових чисел а опрацю-

вання даних було виконано по статистичному методу. Була з'ясована частота вжитку дієслівних форм і видів речень медичних текстів в англійській мові за формулою $P(A) = m/n$, де P – ймовірність випадання мовного явища, A – досліджуване мовне явище, m – число випадання мовного явища в проаналізованих текстах, n – загальна кількість членів класу досліджуваного явища (дієслів). Дослідник дійшов висновку, що найбільш релевантними для можливості читання і розуміння медичних текстів з шістнадцяти дієслівних форм є чотири, а саме:

- 1) Present Indefinite
- 2) Past Indefinite
- 3) Present Perfect
- 4) Past Perfect

Даний експеримент доводить, що математичним шляхом можна встановити рамки мікрмови, якій слід навчати на занятті.

Висновки. На даному етапі розвитку нашої країни та потреб що сформувалися в суспільстві – це й приєднання до болонської системи освіти, і процеси глобалізації в цілому – важливість вивчення іноземних мов не треба доводити. Для розробки ефективних методик навчання іноземним мовам потрібна інтеграція знань з різних галузей науки, таких як психологія, лінгвістика, методика навчання, тощо. У даній роботі особливою задачею було, аналізуючи відомості із цих галузей, дійти до висновку, у чому полягає відмінність навчання іноземним мовам студентів немовних ВНЗ.

З історичного погляду відомі перекладні методики навчання, акцент яких був на вивченні мовної системи. Ці методики, однак, недооцінювали роль нерационального емоціонального аспекту в структурі психіки людини, а занадто логізували її. Згодом акцент змістився на практичне використання мови, під гаслом «знання для іноземної мови – ніщо, навички – все». Але і ці методики хилили у тому, що занадто велику увагу приділяли імітації мовних кліше. Вітчизняні методики включали уявлення про співвідношення мови, мовлення, і мислення, важливості особистісного розвитку і становлення мислення у процесі навчання.

При навчанні провідну роль відіграють установки студентів і їх мотивація. Негативні установки можуть гальмувати процес навчання і мають коректуватися викладачем, у той час як позитивні установки можуть його пришвидшувати. Вбачаємо, що мотивація вивчати мови студентів

немовних ВНЗ буде значно сильнішою за умови, якщо викладач не ставитиме кінцеву мету навчити іноземній мові в усіх її проявах, а будуватиме свою програму зважаючи на профілюючий фах його аудиторії. Тоді студенти будуть відчувати зв'язок між мовними знаннями та сферою їх зацікавленості, що значно вплине на їх мотивацію до вивчення іноземних мов. Розробка програми, яка включала би лексику і граматику реальних комунікативних ситуацій, з якими ймовірно зіштовхнуться студенти, можлива шляхом емпіричного дослідження. Визначити і відділити «макрмову» допоможе аналіз певної кількості фахових текстів і застосування до результатів даного аналізу теорії ймовірності.

Література:

1. Артемов В. А. Психология обучения иностранным языкам. / В.А. Артемов. – М.: Просвещение, 1969. – 279 с.
2. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики / А.А. Леонтьев. : 3-е изд. -М.: Смысл; СПб.: Лань, 2003. – 287 с.

Нешко С. И., Гаврилова Е. В. Формирование лексической и грамматической компетенции студента

Аннотация. Вопрос эффективного усвоения иностранных языков отсылает к совершенствованию методик обучения, что на данном этапе возможно при интеграции знаний из многих дисциплин таких как лингвистика, методика преподавания, психология, лингвopsихология и другие. Основной задачей обучения иностранному языку является овладение системой иностранного языка в теории и возможности применить эти знания на практике с помощью навыков, приобретенных во время занятия.

Ключевые слова: обучение, иностранные языки, методика обучения, методика преподавания.

Neshko S., Gavrylova O. Formation of lexical and grammatical competence of students

Summary. Effective foreign language teaching requires enhanced language training methods, which is possible under integration of knowledge of many subjects such as linguistics, pedagogy, physiology, psychology of language, etc. The main problem in foreign language teaching is to master theory of a foreign language and get the opportunity to apply the knowledge and skills acquired.

Key words: teaching, foreign language, language training methods.